

Ірина Сірик, аспірант

Кіровоградського державного педагогічного університету
ім. Володимира Винниченка

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

У статті досліджується проблема забезпечення готовності вчителя трудового навчання кваліфіковано доносити до учнів проблем екології, усвідомлення сутності і завдань екологічного виховання школярів. Натомість учитель діє в цьому напрямку, як правило, інтуїтивно, стихійно, без ретельно опрацьованої літератури, пов'язаної з розкриттям сутності та шляхів зменшення впливу екологічних проблем.

Постановка проблеми. На даному етапі розвитку нашого суспільства зростає важливість екологічних проблем, які стосуються до всього людства і вимагають дуже значних зусиль для свого вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зараз чимало вчених у своїх дослідженнях [3; 5; 12] акцентують увагу на важливості екологічних знань, екологічної освіти для подальшого розвитку суспільства. Людина і суспільство зумовили виникнення проблем, які загрожують подальшому існуванню природи, людини і цивілізації в цілому. Нинішній стан навколишнього середовища вимагає від людства відмовитися від споживацького та вузькогосподарського ставлення до природи. На початку нового тисячоліття приходиться розуміння того, що лише пізнання природного навколишнього середовища, коєволюція з біосферою, дозволять людству розумно проникнути в біосферні цикли, піднятися до розуміння універсальних законів, які правлять світом [3].

Мета цієї статті – проаналізувати стан підготовки майбутніх учителів трудового навчання до впровадження екологічного виховання в навчальний процес загальноосвітньої школи.

Вклад основного матеріалу. Істинним гарантом конституційного права особистості на сприятливе природне навколишнє середовище й достовірну екологічну інформацію повинна стати висока громадська екологічна свідомість народу.

Практичне і теоретичне значення екологічного виховання деякі вчені [1; 3; 7] пов'язують з розробкою нової парадигми – концепцією сталого розвитку. Основні положення вирішення цих проблем розкриті в доповідях Міжнародної комісії з охорони навколишнього середовища і розвитку, матеріалах конференції ООН з охорони навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-

Жанейро, червень 1992 р.). У рамках концепції сталого розвитку розпочата робота з глибокого вивчення проблеми формування екологічного виховання молоді у процесі навчання.

Екологічне виховання розкриває особливе ставлення людини до природи й виступає як відносно самостійний вид виховання, що має відповідно свій зміст і функції. Людина, намагання якої спрямовані не тільки на задоволення своїх матеріальних потреб, але яка реалізує свої цілі в поєднанні із сучасним соціально-екологічним світоглядом, є новим типом особистості – “сталю людиною”.

З цієї екологічної ситуації, в якій нині опинилася Україна слідє адекватне соціальне замовлення закладам освіти, яке виявляється в необхідності формування й розвитку екологічно розвинутої особистості учня як активного громадянина держави. Воно має ефективно вирішуватися за умови професійної підготовки вчителя до реалізації поставленого завдання. У свою чергу, можна стверджувати, що ефективність екологічного виховання школярів залежить від професійної майстерності вчителя, його готовності до формування екологічно розвинутої особистості.

До сучасної системи освіти висунуто якісно нові вимоги. Наявність невідповідності існуючої організації освіти, змісту і методів навчання та виховання новій високотехнічній цивілізації, яка вступає в інформаційне, комп'ютерне століття. Здоров'я суспільства, його можливість реалізувати набутий потенціал, включити в творчу роботу силу, енергію молодого покоління значною мірою залежить від ефективної системи. Первинними факторами при цьому стають знання, досвід, ціннісні орієнтири людини, її пізнавальна активність і готовність до захисту навколишнього середовища.

Головним завданням реформування існуючої

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

системи освіти є реформування змісту освіти, методів навчання, впровадження розвивального навчання, реформування екологічного виховання у навчально-пізнавальному процесі.

У нинішніх умовах розвитку освітньої галузі необхідно усвідомлювати зростаючу роль вчителя у сучасній школі, ускладнення його функцій в навчанні, розвитку і вихованні учнів. Школярі потребують спілкування з розумним, професійно-компетентним їх вчителем, який їх розуміє і поважає, має активну життєву і професійну позицію.

Велике значення мають й організаторські здібності вчителя, створення спеціальних умов для досягнення учнями пізнавальних цілей. При організації навчально-виховного процесу головним є: підсилення питомої ваги самостійності учнів у навчанні і поступове, неухильне переведення навчання, його змісту і методів на більш високий, якісний рівень. Процес організації – це одночасно і процес регулювання у навчанні правильного співвідношення ролі вчителя і учнів.

Нині перед освітніми системами та вчителями постає завдання – плекати екологічно виховану особистість, забезпечувати екологічну корекцію світогляду суспільства.

Ефективність впровадження екологічного виховання в навчальний процес значною мірою залежить від професійної підготовки вчителя, зокрема вчителя трудового навчання. Специфіка його професійної діяльності вимагає ґрунтовних знань проблем екології, усвідомлення сутності і завдань екологічного виховання школярів. Нині актуальною є проблема забезпечення готовності педагога кваліфіковано доносити до учнів знання, які формують у них екологічний світогляд про навколишнє середовище. Натомість учитель діє в цьому напрямку, як правило, інтуїтивно, стихійно, без ретельно опрацьованої літератури, пов'язаної з розкриттям сутності та шляхів зменшення впливу екологічних проблем.

Екологічні знання повинні сформувати відповідний світогляд вчителя трудового навчання, а вміння та навички – сприяти створенню та реалізації різноманітних програм покращення екологічного становища з метою підвищення екологічної культури підрастаючого покоління.

Щоб володіти прийомами переконань у процесі екологічного виховання на уроках трудового навчання, вчитель повинен оперувати ґрунтовними знаннями з даної проблеми, мати цікавий статистичний матеріал про екологічні катастрофи і через свою професійну діяльність залучати школярів до проблеми збереження та захисту навколишнього середовища.

Причиною більшості сучасних екологічних проблем виступає антропогенна діяльність. Саме тому світова громадськість все більшу увагу звертає на екологічну освіту і виховання населення, передусім, підрастаючого покоління. Екологічне виховання дуже тісно пов'язане зі шкільним процесом навчання і виховання, сприяє закріпленню, поглибленню, розширенню творчої діяльності з вирішення екологічних проблем, створює сприятливі умови для виявлення та закріплення позитивних якостей, які формують прагнення до гармонійної взаємодії з природою.

Упровадження екологічного виховання на уроках трудового навчання забезпечує вдосконалення загальнонавчальних, спеціальних, інтелектуальних, комунікативних вмінь та навичок школярів, формування креативного мислення, позитивних якостей і рис особистості, розвиток критичного й одночасно логічного мислення. Головним при цьому, на думку С.Сміта, К.Бачали, Дж.Дайзінгера та ін., є формування в учнів почуття відповідальності, усвідомлення себе громадянами усієї земної кулі. Відомий англійський педагог та дослідник проблем екології С.Сміт зазначав: "Якщо ми прагнемо, щоб сучасні школярі вирости громадянами з почуттям відповідальності перед собою і суспільством, вони повинні мати можливість взяти на себе таку відповідальність ще у школі" [11, 24].

Сьогодні вчитель трудового навчання також повинен володіти ефективними методиками впровадження екологічного виховання, воно повинно стати невід'ємною складовою навчально-виховного процесу. У сучасних умовах інтенсивного розвитку суспільства гостро постала проблема забезпечення учнівської молоді екологічним вихованням та активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Головною умовою високої якості екологічного виховання школярів, при всій важливості педагогічної допомоги, є активність, зацікавленість самих учнів в отриманні відповідних знань. Для цього уроки повинні модернізуватися новими елементами, спрямованими на стимулювання активності і самостійності учнів, що під силу лише вчителю, який йде в ногу з наукою і сучасними освітніми технологіями.

При роботі з учнями вчитель повинен мати глибокий резерв освіченості з екологічних проблем. Він зводиться не лише до обсягу певного знання, а й до оволодіння більш досконалими методами пізнання, більш розвиненим мисленням, вмінням постійно демонструвати учням особистий приклад дослідження. Все це він

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

може передати учням, аналізуючи разом з ними навчальний, а також допоміжний інформаційний матеріал з екологічних проблем, який дозволяє більш ґрунтовно усвідомити стан конкретної проблеми і спонукає учнів до пошуку можливих шляхів виходу з екологічної кризи.

Для стимулювання пізнавальної активності учнів на уроках трудового навчання велике значення має вміння вчителя впливати не лише на розумову діяльність, але й на внутрішню емоційно-психологічну сферу дитини. Тому важливе значення має емоційна чуйність вчителя трудового навчання, доброзичливий настрій, вміння зацікавити учнів, розумна оптимальність у вимогах. Легкість у навчанні "розмагнічує" волю, відволікає увагу; і навпаки – обговорення проблемних екологічних ситуацій та намагання практично їх вирішити підтримує пізнавальний тонус у навчанні. Тоді учні відчують радість успіху, бачать своє інтелектуальне і громадянське зростання.

Особливе місце серед показників ефективності навчання і виховання займає сформованість емоційно-оціночного ставлення (активного, зацікавленого, відповідального) до різних видів діяльності, явищ навколишнього середовища, суспільства, до самого себе. Формування активної життєвої позиції вчителя трудового навчання повинен пов'язати з формуванням в учнів наукового світогляду. У доступній формі перед учнями необхідно розкривати зміст екологічної проблеми та шляхи виходу з екологічних криз.

Готуючи учнів до виконання своїх функцій в суспільстві майбутнього, потрібно вчити їх ефективно справлятися із завданням сьогодення, виявляючи пізнавальну активність і самостійність.

На нашу думку, вчителю трудового навчання потрібно вчасно „вирівнювати” ціннісне ставлення школярів до природи, не дозволяючи йому скотитися лише у бік грубого утилітаризму. Учителю варто пам'ятати, що для школярів характерні певні особливості взаємодії з навколишнім світом і прагнення динамічно орієнтуватися у найближчому природному оточенні; швидко накопичувати здобуті уявлення та поняття основних нормативних вимог та правил поведінки у природі; переносити міжособистісне спілкування у відносини з природою тощо. Усі ці особливості слід враховувати при підготовці вчителя трудового навчання до впровадження елементів екологічного виховання на своїх заняттях.

Отже, діяльність учителя трудового навчання є тим могутнім джерелом, за допомогою якого передається досвід минулих поколінь, відбувається набуття підростаючим поколінням

екологічних знань та досвіду, підготовка дитини до майбутньої професійної діяльності.

Упровадження екологічного виховання на уроках трудового навчання надає учням можливість усвідомити соціальну значущість своїх вчинків щодо природи, зробити спробу запропонувати власний варіант вирішення місцевих екологічних проблем, викликає почуття причетності до важливих проблем сучасності, що, в свою чергу, підвищує виховну і практичну цінність навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках трудового навчання.

Одне з головних завдань трудового навчання полягає в тому, щоб озброїти учнів системою провідних знань екологічної проблеми, сформувані потребу в систематичному поповненні знань з даної проблеми та творчому ставленні до розв'язання екологічних проблем. Для успішного виконання цього завдання вчитель трудового навчання повинен вміти проводити правильний відбір методів навчання, які сприятимуть кращому засвоєнню відповідного навчально-пізнавального матеріалу.

Нами було проведено опитування вчителів трудового навчання з метою виявлення знань екологічних термінів, якими вони користуються у процесі ознайомлення учнів з навчальним матеріалом предмету. Картина виявилась невтішною. Ми з'ясували, що переважна більшість опитаних учителів користується в середньому декількома екологічними термінами. Це свідчить, що чимало вчителів володіють поверховими знаннями з екологічних проблем. До того ж, проаналізувавши навчально-методичні посібники з трудового навчання, ми встановили, що в них розглядаються лише окремі екологічні поняття, недостатньо висвітлюються екологічні проблеми техногенного характеру.

Провівши аналіз навчально-методичної літератури екологічного спрямування, ми з'ясували, що в них використовуються близько 77 екологічних понять, з яких, на нашу думку, хоча б половину потрібно обов'язково використовувати вчителю трудового навчання для екологічного виховання учнів під час проведення занять. Адже саме на уроках трудового навчання учні повинні якомога ширше знайомитися з важливими екологічними проблемами і негараздами, які нині існують у світі, тому що їх переважну більшість створюють саме різні галузі промисловості та сільського господарства.

Ми вважаємо, що уроки трудового навчання, звісно, неможливо замінити уроками екології, адже це окрема навчальна дисципліна. Однак наповнити навчально-пізнавальний матеріал

